

LUDWIG WATZAL

Az Európai Unió az euro bevezetése előtt

Európában sehol másutt nem olyan nehéz vitát nyitni a közös európai pénznemről, mint Németországban. A gazdaságtudományi szakértők túlnyomó része az euro bevezetésének elhalasztásáért száll síkra, egy kisebbség viszont nemrég eufórikus és kritikátlan nyilatkozatban foglalt állást az egységes pénznem azonnali alkalmazása mellett. A politikai osztály, de különösen Helmut Kohl szövetségi kancellár és pártja, a CDU, minden eszközzel igyekszik elfojtani az ezzel kapcsolatos vitákat. Egészen más a helyzet Franciaországban, Olaszországban és Nagy-Britanniában, ahol a politikai elit részvételével intenzív vita folyik az euróról. A kedvetlenség persze Németországban is érezhető Kohl kancellár befolyási szféráján túl. Néhány tartományi miniszterelnök, mint például Gerhard Schröder, Edmund Stoiber vagy Kurt Biedenkopf máris követelte az egységes pénznem bevezetésének elhalasztását. S míg pár héttel ezelőtt a politikai osztály egyhangúlag megtámadta Schrödert és Stoibert, amikor ezt az elképzelésüket megszellőztették, mostanra úgy tűnik, hogy az euro-rajongó miniszterelnökök frontja kezd széttöredezni.

Az euro-hívók szerint ilyen érzékeny témáról nem illik beszélni. A *Die Woche* című hetilapnak adott interjújában még Roman Herzog szövetségi elnök is úgy vélte, hogy az 1998-as választási harcok idejére fel kell függeszteni az euróval kapcsolatos vitákat. Demokráciában minden bizonnyal szokatlan eljárás ez, hiszen mégiscsak a német politika lényegbevágó témájáról van szó. E demokrácia előtti állapotot idéző felfogás azonban csak igen korlátozott elégedetlenséget váltott ki, jóllehet épp egy szövetségi elnöknek az lenne a feladata, hogy a politikusoktól nyíltságot és becsületességet követeljen a szuverenitással szemben, s ne tüntesse fel magát tanítómesternek az euro dolgában. Bár

a németek hetvenöt százaléka ellenzi az egységes pénznem bevezetését, aggodalmukat nem tükrözi az ország vezető rétege és politikai képviselője. Mindenkint, aki az euro körüli készülődést komoly kritikával illeti, beszorítanak a politikai spektrum jobb sarkába, jóllehet ennek ahhoz semmi köze. Tagadhatatlanul van a vitának egyfajta hisztérikus vonása, ami Németországban általában is megfigyelhető a politikai viták esetében. Természetesen ez nem politikus magatartás, s újra meg újra jogos aggodalomra ad okot külföldön.

Az euro lesz az Európai Unió utolsó nagy közös műve, mielőtt néhány éven belül összeomlana. Az egységes pénznem bevezetése nem egyesíteni fogja Európát, hanem széthasítani, gazdag és szegény országokra osztva a kontinenst. Aki Európa további integrációjának a híve, annak a valutaunió megghiúsulásában kell reménykednie. Ha igaz, hogy a maastrichti szerződés Európa kettészakadásának dokumentuma, és már megkötésekor politikai anakronizmus volt, akkor az euro a falépítő politika megkoronázását jelenti. A kelet-európai államok belépése így *ad calendas graecas*, azaz csak sohanapján valósulhat meg. Az egységes pénznem csődbe juttatja a gazdag országokat, miközben a szegény országoknak csupán lényegtelen hasznuk származik mindebből. A pénznemeket versenyeztetés helyett szocializálják. Ahelyett, hogy támogatnák a központi bankok egymás közti konkurenciáját, monopolizálják a pénzügyeket. Márpedig politikai unió nélkül a valutaunió nem lesz tartós, mert ez a helyzet annyit tesz, mint fordítva ülni meg a lovat. Az euro bevezetéséből amúgy minden ország profitál, Németország kivételével. Még komoly külföldi politikusok is úgy nyilatkoztak, hogy Németországnak a valutaunióval kell megfizetnie újraegyesülésének árát.¹ De Michelis szerint az EK egyik csúcstalálkozóján a párizsi Elysée-palotában Helmut Kohl szövetségi kancellár valósággal könyörgött kollégáinak, hogy mondjanak már pozitív véleményt az újraegyesülésről, hiszen nehéz odaállnia a német nép elé az európaiak aggályaival. Giulio Andreotti aztán nagy hévvel síkra is szállt a német egyesülés mellett, mire kollégái szintén megadták magukat. Cserébe azonban Németországnak fel kellett áldoznia pénznemét, amit a 2+4-es tárgyalásokon meg is tett.

AZ EURO BEVEZETÉSÉVEL GYENGÜL A VÁSÁRLÓERŐ

Az euro nemcsak azt jelenti, hogy a tagállamok számára a történelem során első ízben vezetnek be bürokratikus úton egy mesterséges valutát, hanem azt is, hogy ezzel a valutával *sui generis* együtt jár egy valutareform is, noha a politikusok ezt szüntelenül tagadják. Arról van szó, hogy mintegy harmincöt százalékkal gyöngülni fog a vásárlóerő. Ráadásul az effajta valutareform esetében a jó pénzt rosszra cserélik. Így például az olasz líra a legutóbbi ötven év-

ben értékének csaknem kilencvenöt százalékát veszítette el. Egyetlen éjszaka alatt az összes állam összes adóssága euro-adóssággá válik, ahogy az egykori NDK fiktív adósságai is egyetlen éjszaka alatt valóságos adóssággá váltak, jóllehet az NDK valutája nem volt valuta, csupán a szűkös fogyasztási javakra érvényes beszerzési papír. Ily módon van valami a keletnémetek érvelésében is, akik azt mondják, nem azért sóvárogtak negyven éven át a nyugatnémet márka után, hogy azt néhány év elteltével megint fel kelljen áldozniuk valami bizonytalan dolog miatt. Bár a német állam pénzügyei igencsak ziláltak, s még évtizedeken át milliárdokat (150–200 milliárd márkát) kell az új szövetségi tartományokba szivattyúzni, a kormány kész további átutalásokat teljesíteni Európa déli részébe – az életviszonyok kiegyenlítésének jelszavával. Az EU már most is évi nettó ötven milliárd márkába kerül Németországnak. Noha az újraegyesülés óta a Szövetségi Köztársaság jócskán visszaesett az európai jóléti skálán, az EU-költségvetés mintegy hetven százalékát ő fizeti. Némely pénzügyi szakértő, mint például Hans-Werner Sinn úgy számítja, hogy Németországnak az euro kilencven milliárd márkába fog kerülni. Eckehard Wenger szerint pedig a költségek akár a százötven milliárd márkát is elérhetik. Németország főpénztárosi szerepét bírálni sem szabad. Az ilyesmit illetlen és Európa-ellenes dolognak tekintik. De hogy mi ebben az Európa-ellenesség, az a maastrichti vezetők titka marad.

Az európai külföld véleményét Németországban az új idők divatjaként figyelmen kívül hagyják. Manapság különösen Nagy-Britannia és Franciaország bírálja a németek viselkedését. Egy igazságtalan szemrehányás szerint Németország dominálni akar Európában. Pedig a német politikai osztály nem arra törekszik, hogy domináljon a többi ország felett, hanem hogy lemondjon néhány újonnan támadt felelősségéről. A németországi politikai elit a legutóbbi negyven évben leszokott arról, hogy politikailag felelősen cselekedjen. Ezt a hagyományt a maastrichti korszakban is folytatni kívánja, amennyiben központi fontosságú kompetenciákat ad át a brüsszeli bürokráciának. Kohl kancellárnak Belgiumban, a leuveni egyetemen tartott beszéde, melyben az európai integráció folytatását háború és béke kérdésévé stilizálta föl, Európa többi részén nemcsak heves reakciókat váltott ki, hanem teljes értetlenkedést és újabb bizalmatlanságot is, mivel a németek szabad akaratból folytatott önfeladását senki sem képes felfogni. Kohl beszédének üzenete így hangzott: „Nekünk, németeknek nem szabad hinni. Ezért kérlek benneteket, európai barátaim, kötözzetek meg minket; kössetek gazdaságilag magatokhoz, hogy soha többé ne tudjunk elszakadni s egy európai háborút kirobbantani”.²

Ha Frederick Forsyth feltételezi a németekről, hogy az egységes valután keresztül ellenőrizni akarják a többi európai államot, erre azt kell mondani,

hogy nem így van, hiszen az Európai Központi Bankban Németországnak már csupán egy szavazata lesz. Hegemóniáról tehát szó sem lehet. Az ország politikai osztálya számára merőben érthetetlenül Forsyth így könyörög a németeknek: „Térjen vissza a régi útra, kancellár úr! A németek legyenek megint németek, és ne féljék Európa adósságkezelő főpénztárosai, csak mert ön a bismarcki álom megvalósítására törekszik. Mi, britek itt állunk, és várunk. Az önök barátai, partnerei, munkatársai szeretnének lenni, nem a gazdasági alattvalói. Ez olyan baj? Ez németellenes?” Legszívesebben azt válaszolnánk, természetesen nem az, Forsyth úr, csak hogy a németek lelki alkatuknál fogva akarnak Európa főpénztárosai lenni. Bár Forsyth azt állítja magáról, hogy jól ismeri Németországot, úgy tűnik, a németek tudati állapotáról nem sok fogalma van.

ROSSZ BIZONYÍTVÁNY

Andrew Gimson, a *Daily Telegraph* tudósítója rossz bizonyítványt adott a németeknek demokráciából, s ebben tökéletesen igaza van. „Kohl hazudós” címmel valóságos nehéztüzérséget vonultat fel cikkében. Eszerint a Németországot kormányzó elit önmagát demokratikusnak tartja, de elzárkózik a német néptől. A politikai osztály szociálpolitikájával elhallgattatta az embereket, s az európai ügyekben olyan politikát alakított ki, amelytől a legtöbb német fél.

Gimson a legteljesebb értetlenséggel nyilatkozik arról, hogy Bonnban egyetlen politikus sem áll ki a német márka megőrzéséért, jöllehet az amerikai dollár után mégiscsak ez a legfontosabb valuta. A szerző élvezettel sorolja fel Kohl politikai tévedéseit, s ezekből arra a következtetésre jut, hogy a kancellár hazudós. Így például gazdasági kérdésekre mindig csak politikai válaszokat adott. 2000-re a munkanélküliek számát négy milliőről kétmillióra akarja csökkenteni, ami minden közgazdászból csak fejcsóválást vált ki. Kohl azt bizonygatja továbbá, hogy Németország 1999-ben teljesíteni fogja a maastrichti kritériumokat, s a költségvetési hiányt három százalék alá szorítja, de nincs olyan közgazdász, aki ezt realista elképzelésnek tartaná. Ha a maastrichti feltételrendszer nem dől össze egészen 1999-re, Kohl biztosítani fogja a németeket, hogy minden rendben van, s az állami fensőbbiséget tisztelő németek ezt jó alattvalók módjára elfogadják majd. Mire észreveszik, hogy megtakarításaik leértékelődtek, már késő lesz.

Gimson a hazudozásról szóló tézisét azzal is alátámasztja, hogy Kohl rosszul mérte fel a német-német valutauniót, amely a pénzügyi politika szempontjából katasztrófa. Kohl minden jóvondolése tévesnek bizonyult. Ám a kancellár ugyanilyen gyanútlanul beszél az euróról, s azt várja, hogy bevezetésével megnő a munkahelyek száma, mellel pedig az út, mely mindehhez vezet, megint

csodálatos és fájdalommentes lesz. A „virágzó tájak” – akárcsak az új szövetségi tartományok – üdvözlötüket küldik. A londoni *Times* 1996-ban, a dublini EU-csúcs után azt írta, hogy „egy-egységes pénznem a német nép és a pénzpiacok alapvető becsapása árán hozhatna jólétet és stabilitást Európának”. Ebben csak egy olyan, gazdaságilag teljesen tapasztalatlan ember hihet, mint a szövetségi kancellár. Helmut Kohl gazdasági szakértelmének hiányát már a volt angol miniszterelnök, Thatcher asszony is bírálta a Gorbacsovnak nyújtandó gazdasági segélyprogram kapcsán. Német részről tehát jogos kételyek vetődnek fel az euro stabilitására vonatkozó kancellári kijelentésekkel szemben.

A VALUTAUNIÓ ELŐNYEI

Miben állnak mármost a valutaunió előnyei és hátrányai? A valutaunió tisztán politikai döntés, és semmi köze a gazdasági szükségszerűséghez. Ezzel együtt sokkal mélyebben avatkozik be az emberek életébe, mint a vámunió vagy az európai belső piac. Ha a belső piac megköveteli az eurót, amint azt most állítják, akkor miért működött 1992 óta nélküle is olyan jól? A valutaunió létrehozásában a politikusok és a központi bankok működnek közre, ezért a politikusok fáradhatatlanul dicsérik az euro bevezetésének előnyeit. Nézzük ezeket egyenként!

1. Állítólag ezáltal elmélyül és megerősödik az európai egyesülési folyamat. De mivel az egész vállalkozás a nyilvánosság becsapásán alapul, hosszú távon ennek ellenkezője fog bekövetkezni, vagyis az EU összeomlása. Előfordulhat továbbá, hogy feléled a nacionalizmus, melyet épp a valutaunióval szándékoznak kiűzni.

2. A közös pénznem állítólag megerősíti az európai népek összetartozási érzését, ami megint nagyon kérdéses. Összekötni inkább a kultúra szokott, nem a pénz.

3. A közös pénznem stabilitása állítólag nagyobb lesz, mint a nemzeti valutáké. Ezt a stabilitást garantálná az Európai Központi Bank. Csakhogy a bank azoknak az államoknak és népeknek a felügyelete alá kerül, amelyeknek az egységes pénznem bevezetése után romlani fog a helyzetük. Ezért a központi bank nagyobb politikai nyomásnak lesz kitéve, mint amilyennek a szövetségi bank valaha is volt. Különösen a francia miniszterelnökök, Mitterrand és Chirac hangoztatták már többször is nyilvánosan, hogy a bank képviselőinek az EU-kormányfő akaratát kell teljesíteniük. Kétharmados többséggel ez könnyen el is határozható.

4. Megszűnnek az árfolyamokkal kapcsolatos heves ingadozások és spekulációk.

5. Európában egy erős valutatömb jön létre, amely állítólag egyenrangú lesz az Egyesült Államokéval és Japánéval. Az euro összehasonlítása a dollárral mindenestre sántít, mivel az amerikai szövetségi államokban 1791 óta nincs szuverén pénzügyi politika.

6. Egységes valuta esetén megszűnnek az átváltások során adódó, úgynevezett kezelési költségek. Ebből a nagyjából húsz-harminc milliárd márkára becsült megtakarításból lehetne állítólag munkahelyeket teremteni. A „megtakarítás” azonban már egyszázalékos infláció esetén is újra semmivé válna. Az átállás költségeiről, különösen a kiskereskedelemben, senki sem beszél.

7. Nagy ütemű növekedést remélnék a közösségen belüli kereskedelemben és a szolgáltatások cseréje terén.

8. Az árak jobb összehasonlíthatósága előnyös a fogyasztók számára.

9. A vállalatok és a szakszervezetek érzékelné fogják a többi ország által támasztott konkurenciát, s ez fegyelemre készíti őket az ár- és bérkérdésekben. Ehhez a szakszervezetekre vonatkozóan csak annyit kell megjegyezni, hogy a szociális juttatások leépítése az euro bevezetésével kezdődik majd el igazán.

10. A stabilitási kritériumok betartása eddig fegyelmezően hatott az egyes országok államháztartására. Várhatóan még azok az államok is, amelyek első nekifutásra nem teljesítik a stabilitási feltételeket, a jövőben további erőfeszítéseket tesznek az infláció leküzdésére és az államadósság leépítésére. Csak remélni lehet, hogy az egyes országok lakossága ehhez továbbra is partner lesz!

11. Megszűnik az a veszély, hogy egy-egy EU-tag leértékelések révén tesz szert kereskedelmi előnyökre.

12. Az integrációs folyamatot a valutaunióval kell visszafordíthatatlanná tenni. Remélhetőleg nem éppen az euro lesz az EU felrobbantásának eszköze, ahogy azt néhány szakértő gyanítja.

HÁTRÁNYOK ÉS KOCKÁZATOK

A fenti előnyökkel szemben az európai valutaunióból származó kockázatok és problémák szinte áttekinthetetlenek. Konkrétan nézve a következők:

1. A valutaunió nincs beágyazva egy politikai unióba. A maastrichti szerződés e konstrukciós hibája jelentős nehézségekhez fog még vezetni az EU-államok egymás közti kapcsolataiban. Kohl kancellár nem tudta érvényre juttatni a politikai unióval kapcsolatos eszméjét, mivel a többiek semmiféle tényleges politikai kompetenciáról nem akarnak lemondani. Számukra kezdetől fogva csak a márka likvidálása volt fontos, amit Jacques Delors volt bizottsági elnök ismételt ki is jelentett. Már most világosan látszik, hogy az EU-ban semmiféle haladás nem lesz többé. A lényeges szuverenitási jogok átruhá-

zására gondolni sem lehet. Mihelyt Németország feláldozta a márkát, mindez hamarosan nyilvánvalóvá válik.

2. 1998-ban a döntő napon csak az államok kicsiny része fog megfelelni a stabilitási feltételeknek. Pontosabban egyedül Luxemburg. Az ideáltipikus szándék szerint a többiek kívül maradnak. Ez azzal fenyeget, hogy az Unió A- és B-országokra szakad szét. Mivel a feltételeket Németország sem fogja teljesíteni, illetve megpróbálja majd manipulálni őket, végül Görögországgal bezárólag mindenki együtt lesz. Milyen jogon tagadják meg akkor a belépést az úgynevezett mediterrán klubtól? Spanyolország és Portugália már bejelentette, hogy semmiféle támogatásról nem mond le, ha a kelet-európai országok csatlakoznak.

3. Különösen a németekben él az a hit, hogy a kialakított stabilitási paktummal az új pénznem hosszú távon szilárd lesz. Csakhogy a költségvetési fegyelem ellen vétőktől nem lehet majd behajtani a kiszabott pénzbüntetéseket, mert rengeteg a kibúvó. Amit Theo Waigel pénzügyminiszter ezen a téren sikernek tüntet fel, az nem más, mint egyfajta buzgómócsing-politika. Hogyan is lehetne egy szuverén kormányt, amelynek magas munkanélküliséggel kell megküzdenie a saját országában, arra kényszeríteni, hogy milliárdos büntetéseket fizessen ki az EU-nak? Már az 1996-os dublini találkozó után kérdéses volt az, hogy a stabilitási paktum hatékony eszköz lehetne-e a költségvetési fegyelem megszilárdításához. Az amszterdami csúcs csak megerősítette ezeket a kételyeket. Az eredetileg eltervezett automatikus szankciókat azokkal az államokkal szemben, amelyek 1999-től nem teljesítik a feltételeket, nem szavazta meg a többség. Kohl nem akarta megkockáztatni a botrányt, s úgy döntött, hogy az euro bevezetése fontosabb a stabilitásnál.

4. A vártnál kisebbek a gazdasági és valutastabilizáló hatások.

5. Azokban az országokban, ahol magasak a bérek és a járulékos költségek – s idetartozik Németország is –, a többi EU-államból érkező olcsóbb ajánlatok hatalmas nyomást fognak gyakorolni a fizetésekre. Erőteljes migrációs hullám várható, és tömeges elbocsátások a német munkavállalók körében, amint ez már ma is megfigyelhető az építőiparban. Csak idő kérdése, hogy a lakosság meddig tűri ezt.

6. A valutaunióból kimaradó országok valutáinak esetleges leértékelését azoknak az országoknak kell megfizetniük, amelyek benne vannak a valutaunióban. Az eurót lélektani és valutapolitika okokból nem értékelhetik le.

7. Az életviszonyok kiegyenlítését szolgáló, úgynevezett kohéziós alapokat túlnyomórészt a németeknek kell megfizetniük. Nagy pénzüsszegek fognak északról délre áramlani. Manfred Borchert, a münsteri egyetem pénzügytanára úgy véli, hogy a valutaunió éppen annyiba fog kerülni a németeknek, mint az egyesülés, vagyis évi százötven-kétszáz milliárd márkába. Ő azt tanácsol-

ja a szövetségi kormánynak, hogy öntsön tiszta vizet a pohárba, és tájékoztassa a lakosságot. Markus Lusser, a svájci jegybank egykori elnöke nyíltan ki is fejezte csodálkozását amiatt, hogy Kohl kancellár az egységes pénznemmel kapcsolatos hatalmas költségekről nem ad elég felvilágosítást a németeknek. Mire a valutaunió okozta katasztrófa teljes mértékben láthatóvá válik, Kohl már persze a történelmi Olümposz lakója lesz, s utódainak kell megbirkózniuk végzetes politikája következményeivel.

8. A valutaunió nem működhet olyan tarifapartnerek nélkül, akik egy egységes valutatértségben készek közösen felelősséget vállalni a valuta stabilitásáért. Mivel nincsenek országhatárokon átnyúló szakszervezetek és vállalkozói szövetségek, a bérmegállapodásokat kötő felektől nem várható nemzetközileg egyeztetett magatartás.

9. Az egységes pénznem elfogadása mindaddig kérdéses marad, amíg az egyes országok lakossága nem azonosul kellően az EU-val. Ettől azonban még messze vagyunk. A hivatásos eurofunkcionáriusokon kívül alig akad valaki, aki elsősorban európaiként határozná meg magát.

10. Valutaunió soha nem működött még anélkül, hogy politikát, gazdaságot és társadalmat ne integráltak volna egyetlen közös államügyben, ami azt jelenti, hogy a valutauniónak az EU-integráció megkoronázásaként kellene létrejönnie. A közös gazdasági és munkaerőpiaci politikának azonban egyelőre a csírái sem találhatók meg Európában.

„KREATÍV KÖNYVELÉS” VAGY MANIPULÁCIÓ?

A politikusok fogadkozásai, a kiadós reklámhadjáratok és a stabilitási paktum ellenére az euro iránti bizalmat mindeddig nem sikerült megerősíteni. Ez már csak azért is reménytelen vállalkozásnak tűnik, mert a lakosság észrevette, hogy nincs minden rendben az egységes pénznem előkészítése körül. Olyan országok, mint Belgium, Olaszország, Spanyolország s nem utolsósorban a mintatanuló Németország, pénzügyi fogásokkal – vagy ahogy eufemisztikusan mondani szokás, „kreatív könyveléssel” – igyekeznek 1998-as mérlegüket manipulálni, hogy az óhajtott klubba felvételt nyerjenek.

A franciák például beépítik a mérlegbe az államkölcsönökért járó kamatokat, s rendkívüli nyereségeket könyvelnek el az állami hitelbanktól, a Caisse des Dépôts-tól. Ezáltal kereken tizenkét milliárd márkával csökken az államháztartási deficit. További tizenegy milliárd márkát kölcsönöz a France Telecom. Ellentételezésképp az állam átvesz bizonyos később esedékes nyugdíjterheket a vállalattól. Ily módon szeretné Párizs az újabb eladósodást a bruttó

hazai termék három százaléka alá szorítani, de csak ebben az évben. Utána még nagyobb deficit fenyeget.

A nyugdíjfizetések problémája Damoklész kardjaként lebeg az egyes országok költségvetése fölött. A Nemzetközi Valutaalap egyik nyilvánosan nem közzétett tanulmánya szerint a nyugdíjfizetési kötelezettségek Franciaországban 69, Olaszországban 107, Németországban 122, Nagy-Britanniában 44 százalékát teszik ki a társadalmi összterméknek. Ezeket a kötelezettségeket nem számították bele a teljes adósságállományba, holott már ma rögzítve vannak.

A belgák is gazdag fantáziáról tesznek tanúbizonyságot. Ők nemcsak az 1997-es aranyeladásokat írják maguknak jóvá, hanem a nemzeti banknak az utóbbi öt évben aranyból származó nyereségeit is, ami nagyjából tizenkét milliárd márkát tesz ki. Ehhez jön még néhány milliárd a privatizációból. Az állami lottótársaságnak mindjárt hét évre előre kell átutalnia nyereségét. Az állami takarékpénztár holding pedig tízszámjegyű előleget tesz hozzá ehhez, elébe menve az állami telefontársaság privatizációjának.

A spanyolok is manipulálják költségvetésüket. A pénzügyminiszter megemelt adóelőlegeket követel a gazdaságtól. A következő négy évben minden állami üzemet el kell adni. Ez 1997-ben várhatóan tizenkét milliárdot eredményez, a következő négy évben pedig újabb tizennyolc milliárdot. Az értékesítést megelőzve a pénzügyminisztérium azonnal törölte az állami vállalatok adósságait, így azok már nem számítanak bele az állami deficitbe.

A legeredetibbek az olaszok. Az egyszeri euro-adóval, amely a bér- és jövedelemadó 1,5–3,5 százalékos pótlékát jelenti, kereken 5,5 milliárd márka bevételre tesz szert az állam. Ezt a pótlékot persze 1999-től vissza kell fizetni. További könyvelési trükkökkel azonban papíron körülbelül tizenkét milliárd márkával „gazdagodik” az állam. Így például a bruttó hazai terméket 0,8 százalékkal korrigálják fölfelé, mert ez az alapja az újabb eladósodásnak. Az olasz kormány indoklása úgy hangzik, hogy a széles körben elterjedt feketemunkát az eddigi statisztikák sehol sem tartották számon.

Újabban a németek, például Stäuble, Glos, Seiters és Lamers is a maastrichti kritériumok fellazítása mellett emelnek szót, mert látják, hogy maguk sem tudják betartani őket, hajthatatlanságukkal pedig maguk ellen fordították az összes többi európai államot. A legfurcsább javaslatot az SPD elnöke, Oskar Lafontaine tette. Azt ajánlotta, hogy különböztessék meg a konjunktúrához igazodó és a strukturálisan meghatározott eladósodást. Ezeket a számokat azonban előbb meg kell találni ahhoz, hogy meg lehessen különböztetni őket. Karl Schiller egykori pénzügyminiszter már egy évtizeddel korábban óvott attól, hogy a német márkát feloldják egy európai valutában, akár „egy darab cukrot egy csésze teában”. Tekintettel arra, hogy időközben a legfőbb hatalmat jelentő népet elég sikeresen

félrevezették a márka megszüntetésének következményeit illetően, kérdés, meddig fogja a lakosság mindezt elfogadni.

A közgazdászok körében szinte egyöntetű vélemény uralkodik az euro értelmetlenségéről. Nincs rá szükség. Az euro nem fog új munkahelyeket teremteni, legföljebb még többet megszüntetni. Ha valamely térségben egy gyenge pénznemet erőse cserélnék, ahogy Kelet-Németországban történt, az nem több, hanem kevesebb munkahelyet eredményez, sőt tömeges munkanélküliséghez vezet. Állítólag az egységes pénznem mellett szól az, hogy össze kell fogni az amerikai és ázsiai konkurenciával szemben. Ez azonban ostobaság. Olyan kis országok, mint Szingapúr, Dél-Korea, Tajvan, a maguk megfelelően alacsony valutamennyiségével igazi gazdasági sikertörténetet mondhatnak magukénak. Pedig lényegesen kisebbek, mint Európa államai. A globalizációs harcban azonban épp valutáik konkurenciáját használják ki versenyelőnyként. A nagyság önmagában véve még nem garantálja a sikert, amint azt a rubel valutatómbje is mutatja. A nyilvánosság félrevezetése azt állítani, hogy egy nagy valutatómb automatikusan jóléthez és több munkahelyhez vezet.

ÁTÁLLÁS VAGY REFORM?

A német politikai osztály fáradhatatlanul ismételgeti, hogy az új pénznem bevezetése nem jelent valutareformot, csupán átállást. Ez azonban nem egészen így van. Igenis egyfajta sajátos valutareformról van szó. A stabilitási paktumról folytatott tárgyalások zűrés menete meglehetősen kételyeket ébreszt aziránt, hogy Németországon és Hollandián kívül lesz-e még egyáltalán olyan ország, amely az új pénznem stabilitásában érdekelt, s ennek érdekében szükség esetén áldozatot is kész hozni. Az euro bevezetése a márkavagyonnal rendelkezők számára a valutareform minden jegyét magán viseli, jóllehet ez a reform egy meghatározott időszakra terjed ki. Már az átállás első fázisában az euro-árak jelentősen emelkedni fognak az addigi márka-árakhoz képest. A szolgáltatók nem a hivatalos átváltási kurzus szerint fogják megállapítani árakat, hanem kockázati többlettel fejelik meg őket. Ez adminisztratív úton nem akadályozható meg. A leértékelődés ebben a szakaszban tíz-húsz százalék lehet. Ezután következnek a közép- és hosszú távú áremelkedések, ahogy az a legtöbb EU-államban negyven éve megfigyelhető. S tegyük még hozzá, hogy az inflációs ráta ezekben az országokban számottevően meghaladja a németekét. A márkában elhelyezett magánmegtakarításoknak ezt az elsorvasztását a gyengébb valutákkal való egyesülés után a stabilitási paktum sem tudja megakadályozni.

Az EU tapasztalatai eddig azt mutatták, hogy egy másik tagországgal szemben nem lehet automatikus szankciókat érvényesíteni. Ráadásul ha bevezetik a németek által követelt többségi szavazást, a Szövetségi Köztársaság folyton kisebbségben fog maradni, hiszen egyetlen más ország sem osztja a mi stabilitási elképzeléseinket. Olaszországot például magas mezőgazdasági exportja miatt fájdalmas szankciókkal sújtották. Erre az olaszok ugyanúgy, ahogy nemrégiben Nagy-Britannia, addig akadályozták a szavazásokat, amíg a büntetést el nem engedték nekik. Amikor az olasz líra két évvel ezelőtt meredeken esni kezdett, a franciák magas kiegyenlítést fizettek parasztjaiknak az Európai Unió kasszájából. Hogy mennyire nem tartják be betű szerint a törvényeket, arra jó példával szolgál a Lufthansa és az Air France esete. A franciák tizenöt milliárd frankot kaptak az EU költségvetéséből, hogy szanálják légijáratukat. Valójában az Air France a szubvenciók pénzéből kínál alá a Lufthansa árainak, s ezzel jelentős piaci részesedéstől fosztja meg a németeket.

Az euro bevezetése is roppant erőforrás-átcsoportosításokat hoz magával, Németország kárára. Milliárdos veszteségek érhetik az országot. A Német Szövetségi Bank például a pénzteremtő hitelek nyeresége kapcsán, melyet az Európai Központi Banknak kell majd átutalni, negyvenöt és kilencven milliárd márka közötti veszteséget fog elszenvedni, míg Franciaország nyeresége csak harminckilenc és ötven milliárd márka között fog mozogni, egyedül az újraelosztási kulcsoknak köszönhetően. A Szövetségi Bank képviselői a tárgyalások e pontján vagy hagyták magukat becsapni, vagy egyszerűen nem figyeltek oda. Hogy ki fog profitálni az euro bevezetéséből, az most már egyre világosabban látszik: nem a nép.

Annyi bizonyos, hogy az euro bevezetésével megtelik a nagybankok és multinacionális konszernek zsebe. Ők nagy hévvel támogatják is az egységes pénznemet. Az euro kizárólag a nagytőke gazdasági érdekeit szolgálja, különben nem is lenne. Nem a felhasználók, a munkavállalók, az adófizetők, a környezet és a fejlődő országok érdekeiről van itt szó. A környezetvédelem terén a magas szintű nemzeti előírásokat leszállítják majd az iparbarát euronorma szintjére, hogy beleférjenek a nagy konszernek globalizációs és alkalmazkodási stratégiáiba. Az egységes pénznem bevezetése után hatalmas leépítések következnek a szociális juttatások terén. Az EU-ban ezek a maradékelv hatálya alá kerülnek. A szociális juttatások leépítése mellett erőteljes bércsökkentések várhatók azokban az ágazatokban, amelyek nem bírják majd a versenyt. Már most el lehet képzelni, mit fog ez jelenteni: politikai radikalizálódást és bűnbakkeresést, amely robbanékony eleggyé állhat össze. Európa szét fog esni miatta.

Az euro hívei persze már előre rémisztő képeket festenek arról, hogy mi történne, ha nem valósulna meg az egységes pénznem. Állítólag ez pusztító

következményekkel járna a növekedésre és a munkahelyteremtésre nézve. De hát tulajdonképpen miért is? Ha a beruházási költségeket nem csökkentik, a cégek továbbra is Kelet-Európába viszik befektetéseiket – euróval vagy anélkül. Az európai belső piac pedig kiválóan működött eddig is euro nélkül, a tizenöt különböző valuta ellenére.

Milyen szerepet játszik a német baloldal az euro-vitában? Néhány képviselőjétől eltekintve egyöntetűen az euro mellett foglal állást. A baloldal számára az újragyesítés óta érvényben van Németország megkötözésének dogmája. Ráadásul a baloldal 1989 óta folyamatosan nagy dilemmában van, mivel elvesztette utópiáját. Következésképp Maastricht és az euro lett számára a végső utópia. Már az is érdekes, hogy milyen koalíciós partnerekkel kell szóba állnia. A skála a konzervatív-reakciós erőktől az egykori maoistákig terjed. Ha egy eszméért minden vezető politikai irányzat síkraszáll, akkor azzal az eszmével valami nincs rendben.

A baloldal tehát nem jön számításba az euro ellenzőjeként. Mozdulatlanul néz, mint kígyó a nyuszira, és megadóan várja Kohl kancellár szavait. Ha ő azt mondja, lesz euro, akkor lesz is. Éppily fatalista módon viselkedik a német közvélemény is. Kohl jelszava az, hogy ha a tények ellene szólnak, annál rosszabb nekik. „Kohl új nagy Németországa dominál az európai bordélyházban, szuperhatalom az EU-ban, ha akarja a valutauniót, meg is fogja kapni. Az európai valutaunió gyarapítja és beteljesíti majd a németek hatalmát, vagyis meglesz.”⁴

Valóban európai Bismarck akar lenni Kohl, ahogy Peter Schneider író véli?⁵ „A német egység megalkotójának dicsősége nem elég neki. Talán, mert ez az egység inkább csak az ölébe hullt, nem ő alkotta meg, ahol pedig ő alakította, ott nehezen haladt előre... Ahhoz mérten, amit egyetlen politikusnak a történelemkönyvekkel kapcsolatos becsvágya jelent, az európai probléma mégiscsak túl súlyos és túl bonyolult” – írja Schneider. Kohl kancellár az euro segítségével akarja békeelképzeléseit rákényszeríteni a többi országra. Emiatt azonban ezek csak még jobban fognak neheztelni Németországra, amint az Nagy-Britanniában és Franciaországban máris naponta hallható. Csalódik, aki azt hiszi, hogy az egységes pénznem megjelenésével eltűnnek az Európában fennálló ellentétek. Csak most fognak igazán felszínre törni. Az euro nem a béke stratégiája. Ellenkezőleg, még inkább szétválasztja majd az addigi partnereket, mert rossz időpontban erőszakosan összeköt olyan dolgokat, amelyek nem tartoznak össze.

A politikusok persze a belpolitikai fatalizmust is az egységes pénznem titkos elfogadásának tekintik. Az ilyesmi veszélyes illúzióknak bizonyulhat. „A politika kezdettől fogva lebecsülte a márka megszüntetésének lélektani jelentőségét. A mi pénzünk nemcsak fizetőeszköz, hanem önbizalmunk alapja is egyúttal. A németeknek kevés közös jelképük van, nem büszkék történel-

mükre, kultúrájukra, csak gazdasági teljesítő képességekre, amely a márka értékén mérhető le” – írja Arnulf Baring.⁶ Baring szerint az volna a legjobb, ha az egységes pénznemet éppúgy utolérné a sors, mint ahogy 1954-ben utolérte az Európai Védelmi Közösséget. Kohl azonban ezt nem akarja.

Ha valaki végigolvassa azt a vitát, amely a Bundestagban a maastrichti szerződés ratifikálása körül folyt, joggal szörnyed el. Tekintve, hogy miféle virágosfátyolfelhős frázisok hangzottak el ebben a Németország sorsa szempontjából központi jelentőségű ügyben, egyszerűen meg kell kérdőjelezni a képviselők kompetenciáját és felelősségtudatát. „Minden oldalról elhangzottak homályos európai látomások, de alig volt vita a konkrét kilátásokról és veszélyekről.”⁷ A szövetségi pénzügyminiszter úgy látta, hogy a valutaunióval eljön „az igazságosság és testvériség birodalma”. Az ellenzék részéről sem hangzott el kritikai észrevétel. Csak néhány képviselőnek volt bátorsága elutasítani a szerződést.

Mármost van-e alternatívája az egységes pénznemnek? Természetesen: a status quo fenntartása valutapolitikai téren. Nem egységes pénznemre van szükség, hanem a pénznemek konkurenciájára. A németeknek továbbra is az állna érdekükben, ha nyíltan beszélnének helyzetükről. Úgysem hiszi el nekünk senki, hogy érdekeinket kizárólag az EU-n keresztül tudjuk érvényesíteni. Franciaország már csak ebben a vállalkozásban fog részt venni. Az euro bevezetése után folytatja majd saját érdeklődését, ahogy Nagy-Britannia is ezt teszi. Hiábavaló arra várni, hogy ez a két ország beleegyezik egy politikai unióba, mert az csak úgy jöhet létre, ha központi szuverenitási jogokról mondanak le. Olyan föderális alapon szerveződő Európa, amilyen Kohl kancellár lelki szemei előtt lebeg, a legtöbb európai állammal nem valósítható meg. Anakronisztikus is lenne.

Minthogy Kohl kancellár elbúcsúzott „az Európai Egyesült Államoktól”, az érdeklődő kortárs tudni szeretné, hová is visz az út. Az európaizálódással nem érhet véget. Merre vezet hát tovább? Alternatívát jelenthetne egy szoros gazdasági együttműködés az európai nemzetállamok között, amelyek továbbra is a nemzetközi politika egyedül reális tényezői. A német politikai osztálynak állást kellene foglalnia egy nyílt, nemzetállami politika mellett, amely elutasít minden nacionalizmust, s ezzel nagyobb hitelre tehetnének szert Európában. Az egymással szoros kapcsolatban álló nemzetállamok európai egyesülése korszerű megfelelője lehetne annak a látomásnak, amelyet Charles de Gaulle fejtett ki „a szülőhazák Európájáról”.

Glavina Zsuzsa fordítása

JEGYZETEK

¹ Vö. Gianni de Michelis: La véridique histoire du traité de Maastricht. In: *LIMES*, 1996. 1. sz., 249–256. o.

² Frederick Forsyth: Die D-Mark behalten. In: *Der Spiegel*, 1997. 14. sz., 40. és köv. o.

Európai Szemle

³ Andrew Gimson: Kohl ist ein Lügner. In: *Der Spiegel*, 1997. 10. sz., 45. o.

⁴ Günther Nenning: Strenge Nichteinhaltung. Tricks für eine virtuelle Währungsreform. In: *Freitag*, 1996. nov. 8.

⁵ Vö. Peter Schneider: D-Mark oder Bismarck. In: *Freitag*, 1997. ápr. 18.

⁶ Arnulf Bahring: Aus dem Stabilbaukasten. Helmut Kohls Weg nach Europa. In: *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 1997. febr. 28.

⁷ Uő.: *Scheitert Deutschland? Abschied von unseren Wunschwelten*. DVA, Stuttgart, 1997., 253. o.